

Europas miljø

Fjerde samlede vurdering

Resumé

Den paneuropæiske region – landegrupperinger anvendt i denne rapport

Vest- og Centraleuropa (WCE)

- Den Europæiske Union – 25 Medlemsstater (EU-25)
- Den Europæiske Frihandelssammenslutning (EFTA)
- Andorra, Monaco, San Marino

Sydøsteuropa (SEE)

- Det vestlige Balkan
- Bulgarien og Rumænien
- Tyrkiet

Østeuropa, Kaukasus og Centralasien (EECCA)

- Østeuropa
- Centralasien
- Kaukasus
- Uden for rapportens område

Europas miljø

Fjerde samlede vurdering
Resumé

Fra Kiev til Beograd

“Environment for Europe”-processen bringer nu 56 lande på tre kontinenter sammen for i fællesskab at takle de miljømæssige udfordringer. Til fremme af denne proces har Det Europæiske Miljøagentur udarbejdet en række miljøvurderinger for hele det paneuropæiske område. Vurderingerne skal give politisk relevant, ajourført og pålidelig information om vekselvirkningerne mellem miljø og samfund.

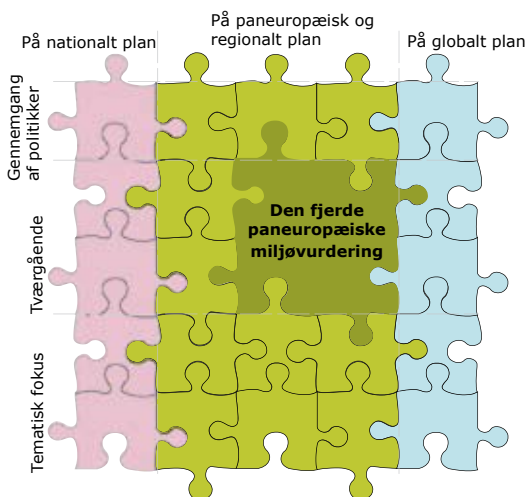
Den første gennemgribende statusrapport over miljøet i hele Europa blev præsenteret i Sofia i 1995. Ajourførte vurderinger blev fremlagt på ministerkonferencerne i Århus i 1998 og i Kiev i 2003.

Denne rapport er den fjerde i serien. Når det er muligt, evaluerer rapporten fremskridtene, især i forhold til målsætningen i Fællesskabets sjette miljøhandlingsprogram og miljøstrategien for landene i Østeuropa, Kaukasus og Centralasien.

Rapporten er udarbejdet i tæt samarbejde med en række internationale organisationer og statslige og ikke-officielle organisationer i hele regionen.

Skønt der er gjort markante fremskridt med at fremme miljøpolitik og bæredygtig udvikling i hele det paneuropæiske område, er der stadig en “implementeringskløft” i brugen af integrerede strategier.

Baggrunden for den fjerde miljøvurdering

Kilde: Baseret på figur 1.5 i den fjerde miljøvurdering.

Vellykket gennemførelse afhænger af, om der er opstillet klare, realistiske mål og skabt redskaber til at overvåge fremskridtene.

For regionen som helhed er miljøoplysningerne fortsat af varierende kvalitet med store forskelle i tilgængelighed og pålidelighed. Der er plads til yderligere væsentlige forbedringer med hensyn til, at stærkt tiltrængte data og oplysninger ikke bare er tilgængelige, men også sammenlignelige og pålidelige.

Samfundsøkonomiske udviklingstendenser

Den paneuropæiske region rummer en rig mangfoldighed af kulturer og miljø. Regionen er hjemsted for over 870 millioner mennesker, hvoraf over halvdelen lever i Vest- og Centraleuropa (WCE). EU hører dermed til verdens tættest befolkede områder med over 100 indbyggere pr. kvadratkilometer. Det adskiller sig derved stærkt fra de forholdsvis sparsomme befolkninger i Østeuropa og Centralasien, hvor den gennemsnitlige befolkningstæthed er et stykke under 20 indbyggere pr. kvadratkilometer.

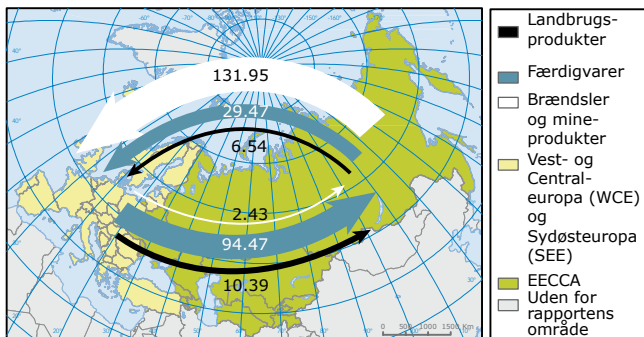
Den økonomiske genopretning har i de senere år resulteret i, at nationalindkomsten er steget relativt i næsten alle lande i den paneuropæiske region. Den økonomiske vækst har været særligt høj i landene i Sydøsteuropa (SEE) og i EECCA-landene.

Den paneuropæiske region og dens delregioner: Samfundsøkonomiske nøgleindikatorer for 2005

	Areal (1 000 km ²)	Befolkning (millioner)	Indkomst (BNP pr. person, USD)
Vest- og Centraleuropa (WCE)			
EU-15	3 243	385	22 337
EU-10	729	74	5 594
EFTA og det øvrige Vest- og Central- europa	468	12	36 550
Østeuropa, Kaukasus og Centralasien (EECCA)			
Østeuropa	17 943	204	2 034
Kaukasus	186	16	1 112
Centralasien	4 003	58	955
Sydøsteuropa (SEE)			
Det vestlige Balkan	264	22	2 236
Øvrige Sydøsteuropa	1 132	102	3 052

Kilde: Baseret på tabel 1.2 i den fjerde miljøvurdering.

Varestrømmene mellem Vest- og Centraleuropa/ Sydøsteuropa og EECCA i 2005 (milliarder USD)

Kilde: Kort 6.1 i den fjerde miljøvurdering.

EECCA-landenes økonomi bliver efterhånden mindre afhængig af landbrugsproduktion til fordel for serviceerhverv. EECCA-regionen er dog stadig relativt mere afhængig af mineraludvinding og landbrug, som ofte medfører stor miljøbelastning og affaldsproduktion.

Antallet af uafhængige stater i området er steget fra 33 i 1990 til 53 i 2007, mens EU i samme tidsrum er udvidet fra 15 til 27 medlemsstater.

Miljø og sundhed: Luftkvalitet

Luftforurening, især som fine partikler og ozon ved jordoverfladen, udgør fortsat en betydelig sundhedstrussel: Den forkorter den forventede levealder i Vest- og Centraleuropa med næsten ét år og påvirker børns normale udvikling.

Luftforurenende stoffer er i EECCA-landene steget med over 10 % som en følge af den økonomiske genrejsning, væksten i transporten og manglende effektive politikker til beskyttelse mod luftforurening.

For EECCA-landene er kvaliteten af data for ringe til at foretage en tilbundsgående analyse af luftkvaliteten og dens konsekvenser. De begrænsede foreliggende data tyder imidlertid på, at den vigtigste sundhedstrussel i EECCA-landene og Sydøsteuropa ligesom i Vest- og Centraleuropa er små partikler og deres giftige bestanddele.

Procentvis ændring i emissioner (2000–2004)

Forurenende stof	Vest- og Centraleuropa	Sydøsteuropa	EECCA
Kvælstof (NO _x)	- 8.7 %	+ 5.7 %	+ 13.1 %
Svovldioxid (SO ₂)	- 19.6 %	+ 1.5 %	- 10.3 %
Flygtige organiske forbindelser (VOC)	- 13.6 %	- 12.3 %	+ 11.2 %
Ammoniak (NH ₃)	- 2.6 %	- 5.7 %	- 14.4 %
Ozon	- 11.3 %	- 2.1 %	+ 11.5 %
Partikler (PM ₁₀)	- 9.7 %	+ 2.2 %	+ 12.6 %

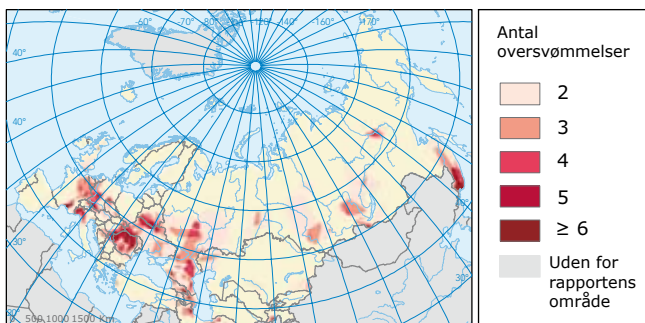
Kilde: Tabel 2.2.1 i den fjerde miljøvurdering.

Miljø og sundhed: Ferskvand

Flere end 100 millioner mennesker i den paneuropæiske region har stadig ikke adgang til rent drikkevand eller tilstrækkelige sanitære installationer. I EECCA-landene og Sydøsteuropa er kvaliteten af vandforsyningen og de sanitære installationer i de sidste 15 år blevet stadig ringere, især for landbefolkningen.

En tredjedel af befolkningen i den paneuropæiske region bor i lande, hvor vandressourcerne er under betydeligt pres. Virkningerne af tørke og vandmangel forværres af store lækagetab i vandforsyningsledningerne, dårlig forvaltning og vedligeholdelse af vandingsystemerne og ikke-bæredygtige dyrkningsmønstre.

Vandløbsoplande, der er blevet berørt af oversvømmelser (1998–2005)

Kilde: Kort 2.3.1 i den fjerde miljøvurdering.

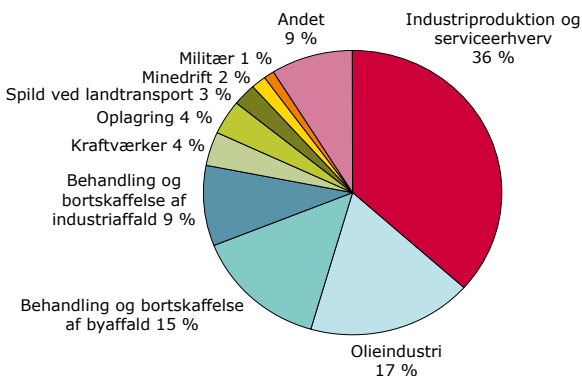
Miljø og sundhed: Jordbund

Siden Kiev-konferencen er der gjort fremskridt både med hensyn til at fastlægge politikker og skaffe oplysninger. Det er dog stadig for tidligt til, at der kan konstateres nogen særlig forbedring i jordbundsressourcernes tilstand.

De risici, der gør sig gældende i dag, navnlig klimaændringerne, er så komplekse, at der må nytænking til for at skaffe bedre videngrundlag for tiltag på jordbundsområdet.

Udveksling af bedste praksis mellem stater og regioner med jordbundsforhold svarende til hinanden vil kunne mindske genopretningsomkostningerne for mange forskellige trusler mod jordbunden og udgøre en vigtig samarbejdsplatform.

Oversigt over økonomiske aktiviteter, der medfører jordforurening, i nogle lande i Vest- og Centraleuropa og Sydøsteuropa (% af undersøgte lokaliteter)

Kilde: Figur 2.4.2 i den fjerde miljøvurdering.

Miljø og sundhed: Farlige kemikalier

Den kemiske industri er vokset i hele verden. I EU er produktionen af giftige kemikalier steget i næsten samme tempo som den samlede kemiske produktion, og begge er vokset hurtigere end BNP.

Globaliseringen medfører overførsel af miljøbelastninger til udviklingslandene og reimport af risici gennem grænseoverskridende forurening og kontaminerede produkter.

På det seneste er indgået aftaler om nye politikker og lovgivning om forvaltning af kemikalier, både i Europa og på verdensbasis. For EU's vedkommende gælder dette lovgivningen om registrering, vurdering og godkendelse af kemikalier (REACH), der trådte i kraft i 2007. På internationalt plan blev den strategiske tilgang til international kemikalieforvaltning (SAICM) vedtaget i 2006.

Desuden blev der indgået aftale om det globale harmoniserede system til klassificering og mærkning (GHS), og Stockholm-konventionen om persistente organiske miljøgifte (Persistent Organic Pollutants, POP) og Rotterdam-konventionen om forudgående informeret samtykke (Prior Informed Consent, PIC) trådte i kraft.

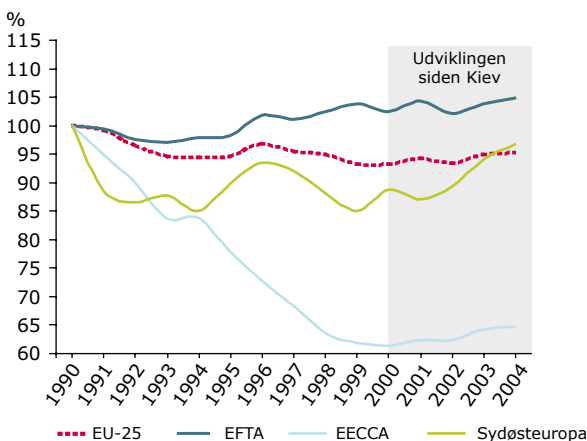
Klimaændringer

Emissionerne af drivhusgasser er i de senere år steget i de fleste europæiske lande, og stigningen forventes at fortsætte. Mange europæiske lande har vedtaget nationale programmer til mindskelse af emissionerne, men nogle lande har fortsat problemer med at opfylde Kyoto-målene.

Kyoto-protokollen under FN's rammekonvention om klimaændringer og dens første forpligtelsesperiode er kun et første skridt i indsatsen mod klimaændringerne.

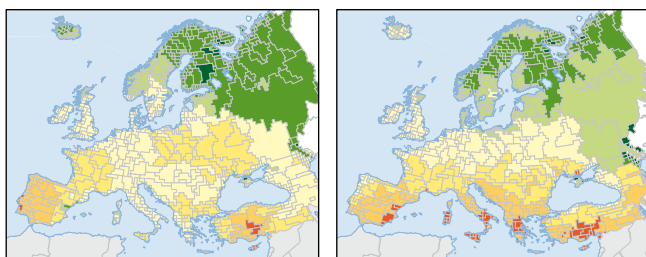
De globale emissioner skal være reduceret med op til 50 % inden 2050 for at begrænse temperaturstigningen til maksimalt 2 °C over det førindustrielle niveau. Dette anses af EU som nødvendigt for at undgå uacceptabel påvirkning af klimaet i fremtiden.

Tendenser i de totale emissioner af drivhusgasser

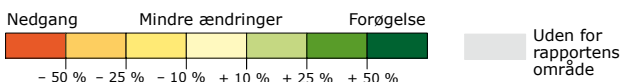

Kilde: Figur 3.4 i den fjerde miljøvurdering.

Forventet ændring i årlig vandføring i europæiske vandløb i 2070'erne i forhold til 2000

Baseret på data fra to forskellige klimamodeller:
ECHAM4 (til venstre) og HadCM3 (til højre)

Kilde: Kort 3.3 i den fjerde miljøvurdering.

Visse uundgåelige virkninger af klimaforandringerne forventes at ville berøre de fleste økonomiske sektorer og naturressourcer — selv med stærke programmer til afbødning af virkningerne. Det er derfor også tvingende nødvendigt at tilpasse sig til disse virkninger i udformningen og gennemførelsen af politikker og foranstaltninger inden for alle samfundssektorer.

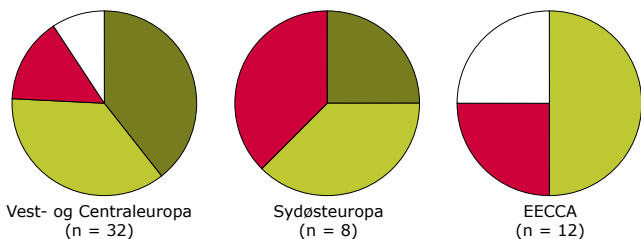
Biodiversitet

Foringelser i biodiversitet og tab i ydelser fra økosystemerne giver fortsat grund til stor betænkelighed i hele den paneuropæiske region. Desuden trænger der stadig flere fremmede arter ind i regionen.

Kiev-resolutionens overordnede mål om at standse tabet i biodiversitet i regionen senest i 2010 vil ikke blive nået uden en betydelig ekstra indsats og flere ressourcer. Kommunikations-, uddannelses- og bevidstgørelsesprogrammer er dog ved at blive gennemført som aftalt i Kiev-resolutionen.

Der er gjort betydelige fremskridt i etablering af økologiske netværk. De paneuropæiske økologiske netværk og Natura 2000-netværket er ved at tage form, men der er stadig ikke tilstrækkelige oplysninger om bevaringsstatus for arter og biotoper.

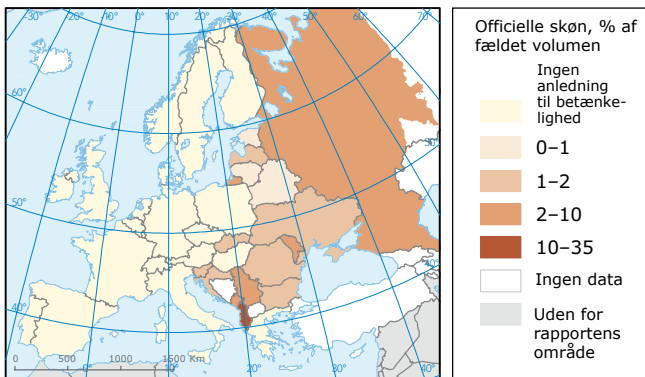
Fremskridt i opstillingen af nationale strategier for indtrængende arter

- En national strategi for indtrængende fremmede arter er opstillet eller er under udarbejdelse
- Indtrængende fremmede arter er udtrykkelig omfattet af den nationale strategi- og handlingsplan for biodiversitet, som er indberettet til konventionen om biodiversitet
- Der findes ikke tiltag på nationalt plan vedrørende indtrængende fremmede arter
- Ingen oplysninger

Kilde: Figur 4.12 i den fjerde miljøvurdering.

Ulovlig træfældning i udvalgte lande (2000–2004)

Kilde: Kort 4.5 i den fjerde miljøvurdering.

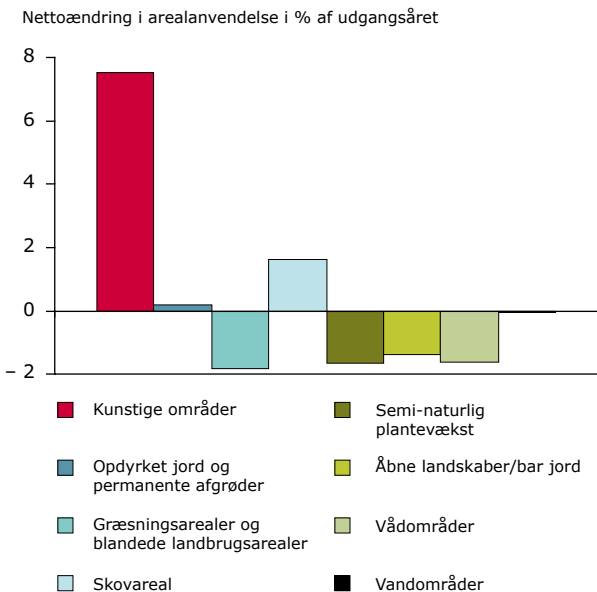
Miljøhensyn bliver i stigende omfang integreret i skovbrugs- og landbrugssektoren. Landbruget belaster imidlertid fortsat biodiversiteten betydeligt. Den specifikke politiske målsætning om at udpege alle landbrugsområder "med store naturværdier" senest i 2006 er ikke blevet opfyldt.

Hav- og kystmiljø

Eutrofiering er fortsat et problem i alle indelukkede have og beskyttede havområder i hele den paneuropæiske region. Begrænsning af diffuse næringsstofkilder, især fra landbruget, er til stadighed en stor udfordring og kræver en styrket indsats.

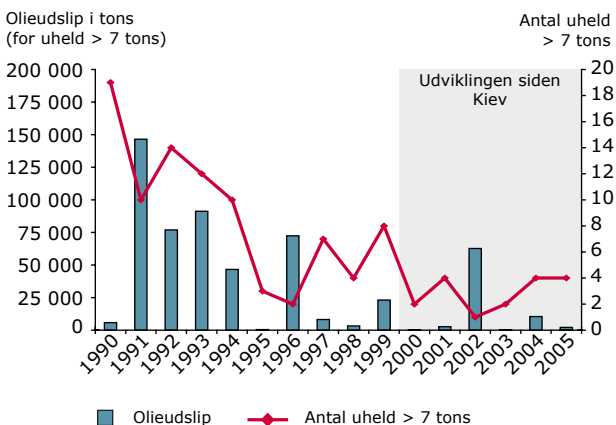
Overfiskeri er stadig udbredt i alle paneuropæiske have. Der skal bedre politikker og strengere håndhævelse til for at genoprette fiskebestandene, navnlig for at standse ulovligt fiskeri, men også for at mindske fiskeriets påvirkning af hele det marine økosystem.

Ændringer i arealanvendelse i en bræmme på 10 km fra kystlinjen i 17 af EU's 22 kystmedlemsstater (1990–2000)

Kilde: Figur 5.11 i den fjerde miljøvurdering.

Olieudslip fra tankskibe i europæiske have

Kilde: Figur 5.8 i den fjerde miljøvurdering.

Klimaændringen forventes at berøre have og kyster, herunder de marine organismer. Gennem tilpasningspolitikkerne bør andre, ikke-klimabetingede belastninger mindskes, for at de marine økosystemer og kystzonerne skal blive mere robuste over for klimaændringer.

Tiltag under regionale havkonventioner og EU-politikker har forbedret vandkvaliteten i de vestlige have, f.eks. for visse farlige stoffers vedkommende. De politikker, der skal forbedre Europas generelt dårlige hav- og kystmiljø, bør tage udgangspunkt i økosystemerne.

Bæredygtighed i forbrug og produktion

Siden Kiev-konferencen har begrebet bæredygtighed i forbrug og produktion fået en mere fremtrædende plads på den politiske dagsorden. Der har imidlertid kun vist sig få konkrete resultater, og der mangler gennemførelsesstrategier og redskaber til måling af miljøpåvirkninger.

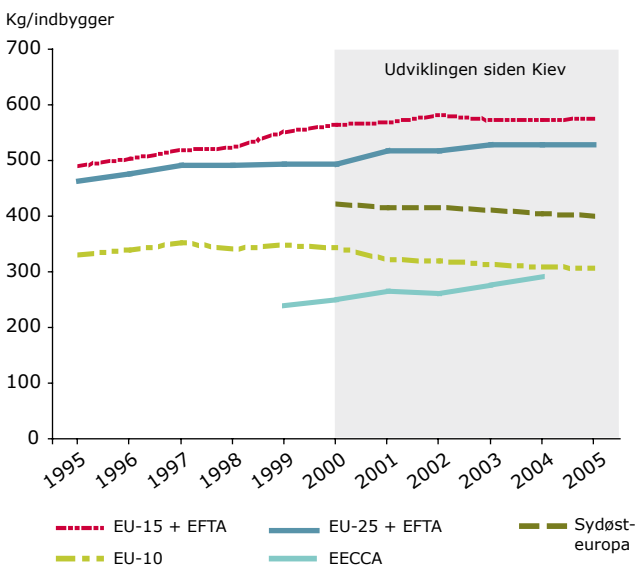
Gennem de senere år har ressourceforbruget pr. indbygger i alle regioner været konstant, og det er i nogen grad lykkedes at afkoble ressourceforbruget fra den økonomiske vækst. Effektiviteten af ressourceudnyttelsen varierer betydeligt mellem landene og er flere gange højere i EU-15 end i EU-10 og Sydøsteuropa, og indtil 20 gange højere end i EECCA-landene.

Forbrugsmønsteret ændrer sig hurtigt, drevet af samfundsøkonomiske ændringer. De forbrugskategorier, der giver stærkest miljøpåvirkning i løbet af et produkts livscyklus, er næringsmidler og drikkevarer, individuel transport og boliger. I EU er turisme og luftfart på vej til at blive nøgleområder for miljøpåvirkninger.

Den paneuropæiske region frembringer stadig mere affald: Deponering er den miljømæssigt dårligste, men stadig mest udbredte metode til affaldsbehandling i hele den paneuropæiske region. EU's medlemsstater har gjort visse fremskridt med hensyn til at begrænse den andel af byaffaldet, der deponeres.

Mange EECCA-lande og sydøsteuropæiske lande har affaldsstrategier og affaldslovgivning, men den effektive gennemførelse mangler fortsat.

Indsamlet kommunalt affald

Kilde: Figur 6.20 i den fjerde miljøvurdering.

Korrekt affaldsindsamling og sikker deponering er fortsat en udfordring. Visse EECCA-lande står over en endnu større udfordring i form af depoter med fortidens farlige affald, som skal sikres og oprenses.

Sektorer: Landbrug

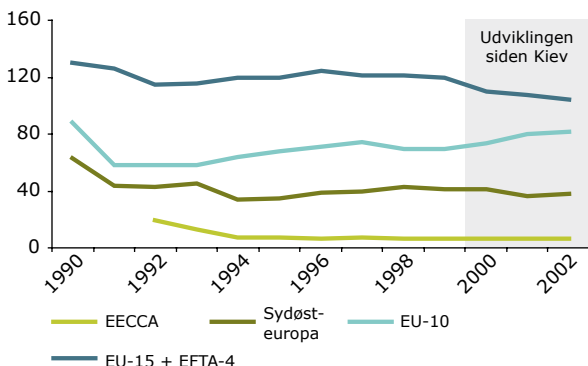
Moderne, intensivt landbrug har ofte negative virkninger ved sin udnyttelse og forurening af luft, vand og jord. På den anden side spiller landbruget fortsat en positiv rolle i bevarelsen af Europas landskaber og biodiversitet.

I den sydlige del af EU-15 og Sydøsteuropa er andelen af kunstvandede arealer steget som led i landbrugets fortsatte intensivering. Kunstvanding har ofte medført forringelse af vandressourcerne og deres kvalitet foruden tilsætning og jordforringelse – især i de sydlige og østlige EECCA-lande.

Størstedelen af landene i Sydøsteuropa og EECCA behøver fortsat international hjælp til bedre forvaltning af miljøet i landbrugssektoren.

Mængde tilført gødning pr. hektar landbrugsareal

Gennemsnitligt forbrug af gødning (kg/ha)

Kilde: Figur 7.1.1 i den fjerde miljøvurdering.

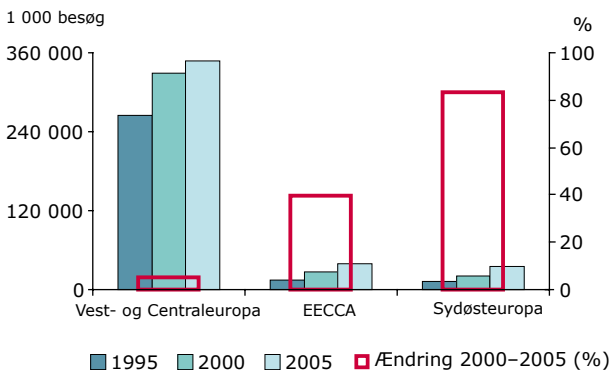
Sektorer: Turisme

Den internationale tilstrømning af turister til den paneuropæiske region er fortsat voksende. Turisme hører til hoveddrivkræfterne bag den stigende efterspørgsel efter de mest miljøskadelige transportformer: Personbiler og, mere kritisk, flytransport.

Kystområder, øer og bjergområder er fortsat særligt følsomme over for udviklingen i turismen. Forringelser, der undertiden er uoprettelige, har allerede fundet sted på visse populære destinationer for masseturismen.

Turismens virkninger ventes at vokse som resultat af øget velstand og ændringer i livsstil og demografiske forhold. Turisters adfærd er en afgørende faktor for sektorens bæredygtighed.

Antal besøgende internationale turister og procentvis ændring

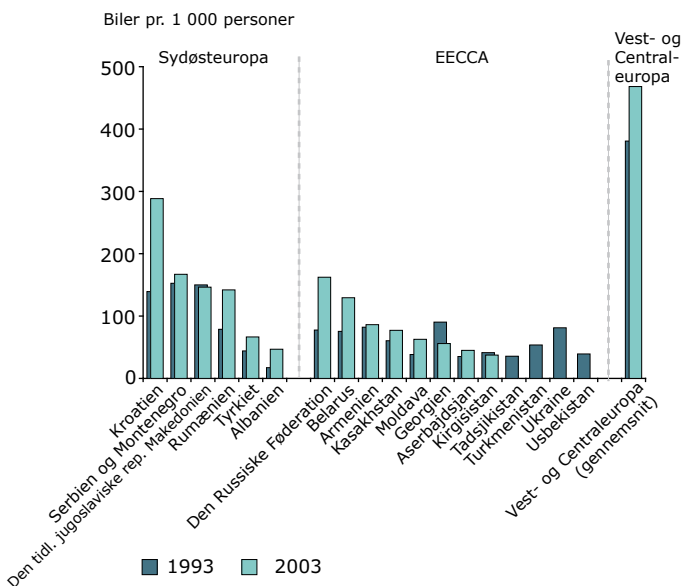
Kilde: Figur 7.4.2 i den fjerde miljøvurdering.

Sektorer: Transport

Energiforbrug og drivhusgasemissioner fra transporten i Sydøsteuropa og Vest- og Centraleuropa vokser hurtigt i takt med den generelle stigning i transporten. Transportens energiforbrug og de resulterende CO₂-emissioner pr. indbygger i Vest- og Centraleuropa er fortsat til fire gange højere end i Sydøsteuropa og EECCA-landene.

Konkurrencedygtige transportsystemer i byerne vil både afhjælpe kødannelse og luftkvalitetsproblemer og give sikrere transport. For at den offentlige transport skal blive konkurrencedygtig, bør byplanlægning og -udvikling ske med offentlig transport for øje.

Antal biler i Europa

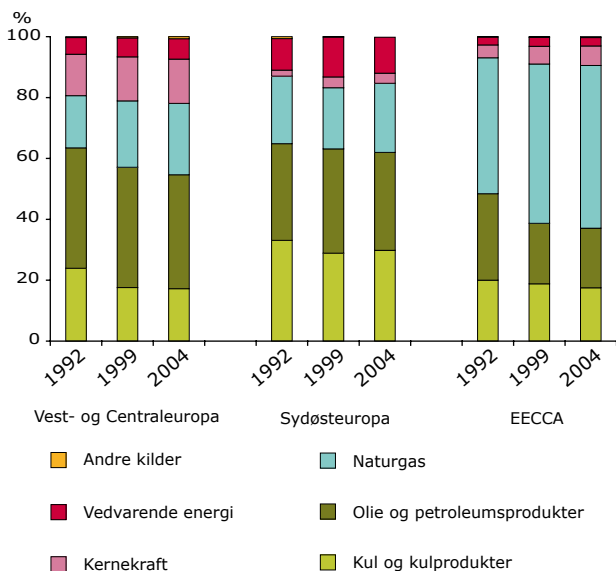
Kilde: Figur 7.2.5 i den fjerde miljøvurdering.

Sektorer: Energi

Siden Kiev-konferencen har energiforbruget i den paneuropæiske region og den deraf følgende udledning af drivhusgasser været stigende, selv om energiudnyttelse er forbedret og brugen af vedvarende energi øget i visse områder. Denne udvikling ventes at fortsætte, hvis der ikke indføres nye politikker og foranstaltninger.

Energimarkederne i de tre paneuropæiske delregioner hænger tæt sammen. En betydelig del af importen af naturgas og olie til Vest- og Centraleuropa og Sydøsteuropa kommer fra EECCA-landene, og denne andel forventes at stige væsentligt til 2030.

Totalt energiforbrug, fordelt på brændselskilde

Kilde: Figur 7.3.3 i den fjerde miljøvurdering.

Højdepunkter i "Environment for Europe"-processen

 1991	Den første ministerkonference i Dobris Underskrivelse: Konventionen om vurdering af grænseoverskridende virkninger på miljøet (EIA-konventionen); protokollen vedrørende flygtige organiske forbindelser (VOC) til konventionen om grænseoverskridende luftforurening over store afstande (CLRTAP) Ikrafttrædelse: NO _x -protokollen til CLRTAP
1992	Underskrivelse: Konventionen om grænseoverskridende vandløb (TWC); konventionen om grænseoverskridende virkninger af industriulykker (CTEIA)
 1993	Den anden ministerkonference i Luzern
1994	Underskrivelse: Svovlemissionsprotokollen til CLRTAP
 1995	Den tredje ministerkonference i Sofia
1996	Ikrafttrædelse: Konventionen om grænseoverskridende vandløb (TWC)
1997	Ikrafttrædelse: Konventionen om vurdering af grænseoverskridende virkninger på miljøet (EIA-konventionen); protokollen vedrørende flygtige organiske forbindelser (VOC) til CLRTAP
 1998	Den fjerde ministerkonference i Århus Underskrivelse: Århus-konventionen (AC); protokollen vedrørende POP (persistente organiske miljøgifte) til CLRTAP; protokollen vedrørende tungmetaller til CLRTAP. Ikrafttrædelse: Svovlemissionsprotokollen til CLRTAP
1999	Underskrivelse: Protokollen om vand og sundhed til TWC; protokollen om ozon ved jordoverfladen til CLRTAP
2000	Ikrafttrædelse: Konventionen om grænseoverskridende virkninger af industriulykker (CTEIA)

2001

Ikrafttrædelse: Århus-konventionen (AC)

2002

2003

Den femte ministerkonference i Kiev

Vedtagelse af strategien for EECCA-landene
Kiev-resolutionen om biodiversitet
Underskrevet, men ikke i kraft (status pr. juni 2007):
Protokollen om registre over udledning og overførsel af forureningsstoffer (PRTR) til AC;
protokollen om privatretligt ansvar til TWC; SEA protokollen til EIA

Underskrivelse: Konventionen om beskyttelse af miljøet og bæredygtig udvikling i Karpaterne (Karpater-konventionen)
Ikrafttrædelse: Protokollen vedrørende POP (persistente organiske miljøgifte) til CLRTAP; protokollen vedrørende tungmetaller til CLRTAP

2004

2005

Ikrafttrædelse: Protokollen om vand og sundhed til TWC; protokollen om ozon ved jordoverfladen til CLRTAP

2006

Ikrafttrædelse: Karpater-konventionen

2007

Den sjette ministerkonference i Beograd

2008

2009

2010

2011

Den syvende ministerkonference i Astana

Notater

“Environment for Europe”-landene

Albanien	Litauen
Andorra	Luxembourg
Armenien	Malta
Aserbajdsjan	Moldova
Belarus	Monaco
Belgien	Montenegro
Bosnien-Hercegovina	Nederlandene
Bulgarien	Norge
Canada	Polen
Cypern	Portugal
Den Russiske Føderation	Rumænien
Den Tidligere Jugoslaviske Republik Makedonien	San Marino
Denmark	Schweiz
Det Forenede Kongerige	Serbien
Estland	Slovakiet
Finland	Slovenien
Frankrig	Spanien
Georgien	Sverige
Grækenland	Tadsjikistan
Irland	Tjekkiet
Island	Turkmenistan
Israel	Tyrkiet
Italien	Tyskland
Kasakhstan	Ukraine
Kirgisistan	Ungarn
Kroatien	USA
Letland	Usbekistan
Liechtenstein	Østrig

Europas miljø
Dobris-rapporten

Sofia, 1995

Europas miljø
Anden samlede vurdering

Århus, 1998

Europas miljø
Tredje samlede vurdering

Kiev, 2003

Europas miljø
Fjerde samlede vurdering

Beograd, 2007

Yderligere oplysninger og links til hentning af disse rapporter findes på: www.eea.europa.eu/pan-european

Det Europæiske Miljøagentur
Kongens Nytorv 6
1050 København K, Danmark
Tlf.: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99

Web: eea.europa.eu
Forespørgsler: eea.europa.eu/enquiries

